

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Чепіль Марії Миронівни на дисертаційне дослідження
ЯРОВОЇ ОЛЕНИ БОРИСІВНИ «ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок з галузевими науковими програмами.

Дисертація О.Б. Ярової присвячена одній з актуальних проблем сучасної загальноосвітньої школи – модернізації початкової освіти відповідно до постійно зростаючих з боку суспільства вимог до її якості та рівного доступу. У контексті розбудови єдиного європейського освітнього простору та реалізації принципу навчання впродовж життя початкова освіта отримує завдання створення міцного підґрунтя для подальшого прогресу особистості в системі освіти і на ринку праці.

Актуальним виконане дослідження є також в світлі необхідності розв'язання важливих суперечностей, виявлених дисертанткою у ході вивчення сучасного стану початкової освіти, а саме: між значенням початкової освіти як фундаменту освіти впродовж життя в умовах створення суспільства знань та необхідністю розроблення наукового підґрунтя для упровадження інновацій в освітній процес; європейським вибором України, що спонукає до подальшого реформування національної освітньої галузі, та потребою у цілісному вивченні проблем і здобутків освіти в країнах ЄС.

Дане дисертаційне дослідження здійснювалося в три етапи впродовж 2012–2018 рр. відповідно до наукової тематики кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету «Формування особистості в навчально-виховному процесі освітніх закладів у контексті Нової української школи» (державний реєстраційний номер 0117U003116).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

До найбільш істотних наукових результатів, отриманих здобувачкою, належать: розробка моделі дослідження тенденцій розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу, визначення концептуальних засад, уточнення категорійно-понятійного апарату; глибокий аналіз філософських, психолого-педагогічних і соціологічних засад сучасної європейської початкової освіти; визначення й характеристика загальних тенденцій розвитку початкової освіти в країнах ЄС на змістовому, організаційному та управлінському рівнях; порівняльний аналіз європейських стандартів початкової освіти; визначення шляхів і умов імплементації компетентнісного підходу на рівні МСКО 1; встановлення функцій і завдань шкільних інспекцій з огляду на важливість забезпечення якості початкової освіти та рівного доступу; розробка моделі нового управління початковою школою в контексті розширення шкільної автономії та розвитку громадської школи; розкриття генези теоретичних і регулятивних засад початкової освіти в Україні за роки незалежності; виокремлення перспективного для впровадження в українській початковій школі досвіду країн ЄС.

3. Ступінь обґрунтованості використаних методів, результатів і положень дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації у дисертації О.Б. Ярової належним чином обґрунтовані. Про це свідчить аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій автора.

Дисертаційне дослідження має відповідну теоретико-методологічну основу (фундаментальні положення філософії людиноцентризму та концепції розвитку освіти в умовах загальноцивілізаційних змін, на підґрунті загальнолюдських цінностей і плюралізму культур; методологічні положення сучасної порівняльної педагогіки, відповідно до яких освітні системи досліджуються в локальних/національних/глобальних контекстах під впливом історичних, політичних, економічних, соціокультурних чинників; концепції розвитку

шкільної освіти в європейських країнах, що характеризують цілі, зміст, організаційні моделі, умови навчального процесу; інноваційні ідеї учених щодо реформування початкової освіти і тенденцій її розвитку в країнах ЄС).

Наукова робота ґрунтується на належній джерельній базі. У списку використаних джерел 708 найменувань, з яких 510 – іноземними мовами. До складу джерельної бази входять офіційні документи ЄС, що визначають стратегію розвитку шкільної освіти, офіційні національні документи у сфері початкової освіти держав-членів, інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних та національних інституцій із питань організації і реформування початкової освіти та тенденцій її розвитку в рамках ЄС, статистика з показниками стану та тенденцій розвитку початкової освіти в країнах ЄС, дослідження в галузі філософії, психології, соціології та теорії освіти, дослідження в галузі початкової освіти, енциклопедії та реферативні видання.

Досягненню поставленої мети, розв'язанню визначених здобувачкою завдань на різних етапах наукового пошуку та формулюванню висновків наукового дослідження слугували обрані загально- і конкретно-наукові методи дослідження. Найефективнішими з них виявилися аналіз, синтез, узагальнення, порівняльно-типологічний метод, порівняльно-зіставний метод і метод наукової екстраполяції.

4. Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Заслуговує на увагу ретельна розробка структури дисертаційного дослідження, яка зберігає логічну послідовність та комплексність викладення матеріалу як на рівні роботи в цілому, так і в межах кожного окремого розділу. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі чітко визначено мету дослідження, його завдання, об'єкт і предмет, розкрито концепцію і методологічні підходи.

Теоретично вагомим, на нашу думку, є матеріал першого розділу роботи – **«Методологічний вимір дослідження початкової освіти в європейському**

просторі», в якому авторка узагальнює стан дослідження систем початкової освіти в країнах ЄС у наукових працях українських компаративістів і розробляє авторську логіко-структурну модель порівняльно-педагогічного дослідження тенденцій розвитку початкової освіти в країнах ЄС, детально зупиняючись на поняттєво-термінологічному апараті. Виділивши у термінологічному полі європейської початкової освіти за критеріями частотності, концептуальності, перспективності вживання такі ключові терміни, як «курикулум», «компетентність», «стандарт», «цілі», «автономія», «індивідуалізація», «навчання», фіксує ряди англomовних еквівалентів зазначених концептів, установлює сутнісні зв'язки між ними.

На підтримку й позитивну оцінку в рецензованій дисертації заслуговує й другий розділ – **«Теоретичні засади початкової освіти в країнах Європейського Союзу»**, в якому розглядаються філософські, педагогічні, психологічні та соціологічні теорії, що скеровують розвиток європейської початкової освіти на рубежі ХХ–ХХІ ст. У цьому розділі авторка акцентує увагу на домінуванні в педагогіці початкової школи ідей дитиноцентризму, індивідуалізованого й розвивального навчання.

Цілісність презентованої роботи створюється в третьому розділі **«Тенденції розвитку змісту початкової освіти в країнах Європейського Союзу»** за рахунок виокремлення й характеристики таких тенденцій розвитку початкової школи в країнах ЄС, як: трансформація цілей початкової освіти, її стандартизація та становлення компетентнісної педагогіки. На основі глибокого аналізу з'ясовано, що впровадження компетентнісної ідеї в початкову школу ЄС інтенсифікується з 2010-х рр. і виявляється складним процесом, який, перш за все, ставить питання відбору КК і створення нової педагогіки компетентнісного розвитку. Важливим є висновок про загальну для всіх країн ЄС тенденцію уніфікації переліку ключових компетентностей з поступовим зміцненням позицій підприємницької компетентності в курикулах початкової освіти.

Цінними вважаємо матеріали розділу, присвячені актуальній проблемі оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. У цій царині дослідницею зафіксовані такі загальні тенденції, як: інтернаціоналізація оцінювання успішності молодших школярів під впливом МПД; поширення національного обов'язкового й добровільного оцінювання в початковій школі; визначення критеріїв та очікуваних результатів оцінювання відповідно до цілей курикулуму; застосування комплексного оцінювання для отримання об'єктивної інформації щодо прогресу учня; упровадженням вступного тестування з метою визначення готовності дитини до шкільного навчання; оприлюднення інформації про результати національних тестувань; розширення переліку дисциплін у національних тестуваннях; застосуванням ІКТ на різних етапах і в різних видах тестувань; формування вчительської та учнівської культури оцінювання; акцентування формувального аспекту вчительського оцінювання.

У четвертому розділі дисертації **«Організаційно-управлінські тенденції розвитку початкової освіти в Європейському Союзі»** розкрито особливості оптимізації організації освітнього процесу в початковій школі, доведено зв'язок організаційних трансформацій у початковій школі з масштабними змінами на управлінському рівні, серед яких модернізація шкільного інспекторату та впровадження школо-базованого менеджменту в контексті розширення шкільної автономії.

До загальних тенденцій розвитку початкової школи в контексті оптимізації організації навчального процесу дослідницею віднесено: циклування навчання; зниження обов'язкового шкільного віку та зростання тривалості навчання в початковій школі; укрупнення у мережі сільських початкових шкіл; розширення автономії навчальних закладів у питаннях планування навчального року та організації життя школи; адаптація режиму навчання до індивідуальних життєвих ритмів учнів і створення початкової школи повного дня; активне впровадження ІКТ у навчальний процес і збільшення обсягу електронних

навчальних матеріалів; використання потенціалу неформальної освіти для реалізації принципу навчання впродовж життя, що цілком співвідноситься з курсом, обраним українською початковою школою.

Науково важливим вважаємо аналіз моделей, функцій і завдань європейських шкільних інспекцій, досвід яких може бути використаний у розбудові національного шкільного інспекторату.

Позитивно оцінюємо намагання здобувачки розробити модель нового управління початковою школою, що є також актуальною проблемою в контексті шкільних реформ в Україні.

На особливу увагу заслуговує дослідження «нового професіоналізму» шкільних лідерів і педагогів, а саме визначення цього поняття західноєвропейськими освітніми експертами і розуміння його ролі та завдань.

П'ятий розділ дисертації містить комплексний аналіз досвіду країн ЄС у царині модернізації початкової освіти та рекомендації щодо розбудови Нової української початкової школи на тлі активних інтеграційних процесів у європейському освітньому просторі.

У цілому дисертації властива повнота, системність подання та логічність викладення матеріалу. Авторський стиль відповідає вимогам науковості, мова дисертації коректна та зрозуміла.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях, апробація результатів дослідження.

Зміст, структура та логіка викладу матеріалу в дисертаційній роботі, сформульовані висновки доводять, що дисертантка володіє культурою наукового пошуку й обізнана в проблемі, яка розглядається. Науково-практичне значення дисертації підтверджується публічним обговоренням результатів на науково-практичних конференціях і семінарах. Матеріали монографії, навчального посібника, наукових статей (23 статті у фахових виданнях України, 5 статей у наукових виданнях інших держав) і публікацій апробаційного

характеру (24 публікації) повністю відображають отримані результати та відповідають змісту дисертації. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідають чинним вимогам.

6. Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи.

Структурна побудова і зміст автореферату О.Б. Ярової відповідають чинним вимогам МОН України до авторефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті О.Б. Ярової, ідентичні основним положенням дисертації та належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи отримані результати дослідження, їх наукову новизну та практичну значущість, необхідно відзначити дискусійні положення дисертації та окремі зауваження:

1. Недоцільним, на нашу думку, є обмеження хронологічних рамок дослідження 2016 роком з огляду на активізацію реформування початкової ланки в Україні та впровадження нового Стандарту початкової освіти в 2018 році.

2. Авторка в параграфі 1.2. «Термінологічне поле дослідження європейської початкової освіти» аналізує ключові терміни. Авторські визначення понять доцільно було б представити у додатках як глосарій даної наукової проблеми.

3. У висновках до другого розділу «Теоретичні засади початкової освіти в країнах Європейського Союзу» доцільно зазначити розробників/представників ключових філософських і педагогічних ідей, що мають потужний вплив на розвиток початкової освіти в ЄС в умовах сьогодення.

4. У висновках до Розділу II було б доцільним встановити зв'язок між філософсько-педагогічними традиціями, соціологічними та психологічними

теоріями, що утворюють підґрунтя сучасної європейської початкової освіти, і сучасними тенденціями розвитку цього освітнього щабля.

5. Хоча дослідження не стосується чітко професійної освіти, проте дисертантка неодноразово звертається до проблеми становлення педагога на рівні МСКО 1 у країнах Євросоюзу, тому бажано було б зафіксувати європейські тенденції з цього приводу.

6. Визначаючи перспективи розвитку початкової освіти в Україні через пропозиції запозичення позитивного європейського досвіду, слід окреслити виклики в ході імплементації розроблених рекомендацій.

Наведені у відгуку зауваження ніякою мірою не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Ярової О.Б.

Загальний висновок. Дисертація написана на високому науково-теоретичному рівні, містить змістовно виважений і ретельно розроблений автором теоретичний матеріал і засвідчує збагачення педагогічної теорії і практики.

Здійснене дослідження з теми «Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу» можна вважати самостійним, цілісним та завершеним і таким, що відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015), і паспорту спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, а її автор – Ярова Олена Борисівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти Дрогобицького
державного педагогічного
університету імені Івана Франка

 М.М. Чепіль

